

Føroyingar fiskaðu biligan tosk i Grønlandi — meðan silvurið svam millum brúgvarnar

Eingin vildi lurta eftir Jørgen Olsen. Hann visti á, at túsendur og aftur túsendur av tonsum av feitari og dýrari havsild svam heilt inn á firðirnar. Tú kundi fáa upp i 80 kr. fyri tunnuna av sild, meðan timalønin tá var 76 oyru. Og tú kundi fáa upp i so nógvur tunnur tú vildi. Føroyar kundu verið eitt slaraffenland i teimum ringu tíðum, sum vóru aðrastaðni i 30-árunum. So nógv var ríkidømi, sum svam inni við klettarnar.

Vit halda her fram við samrøðuni við granskarar og náttúrufrøðing, Jørgen M. Olsen i Vági. I fyrsta partinum greiddi Jørgen frá barnárunum, og hvussuleiðis hann savnaði sildapuluspælið tey 30 árin frá 1929 til 1959.

Sum alt annað her i lívinum, har tað bæði eru ljósar og myrkur sildir, so var eisini við silda-ævintýrinum hjá Jørgeni.

I dag kann hann fróast yvir, at mongu royndir og kanningar hansara eru varðveittar sum minni um eina farna tíð, sum eingin veit fer at endurtaka seg.

Sorgarleikurin mikli!

Dapra síðan var tann, at tað ongantíð bleiv til nakað silda-ævintýr, tá mest leikaði á. Jørgen fjalir ikki, at hann er ein vónsvikin maður. Ti longu i 1929-30 sá hann hetta ómetaliga stóra ríkidømi, sum svam inn og út av okkara firðum. Og hann gjørdi vart við tað. Men eingin lurtaði, og tiskil fór eitt stórt ríkidømi, sum føroyingurin kundi fingið uppá land fyri skeytið.

Jørgen sigur sjálvur soleiðis frá hesum dapra kapitlinum i føroyskari søgu:

— Alt var toskur. Sluppir-

nar fóru longu leiðina til Íslands og Grønlands at fiska tosk. Hóast væl varð fiskað, so var úrtøkan hjá fiskimanninum ikki altíð tann stóra. Minnist mann, sum fortaldi mær, at hann hevði verið i Grønlandi og fingið fulla last eftir fimm vikum. Landaðu veiðuna til dampara. Litlan og ongan svøvn. Heimafturkomini: avrokning ... 90 kr.!

Og hetta hendi, meðan silvurið svam millum brúgvarnar heima i Føroyum. Eg tosaði við lögtingsmenn um hetta og greiddi teimum frá tí stóra ríkidøminum, ið havsildin var. Einku hjálpti. Eingin lurtaði. Eg var ikki sör forbitraður. Føroyar kundu verið eitt slaraffenland i teimum tíðum, sum tá vóru i øðrum londum, tí so nógv var ríkidømið, sum svam um okkara klettar. Men tað nyttar ikki at gráta um spilta mjólk.

Tað er ikki neyðugt at endurtaka tað, ið stóð i Myndablaðnum »Eygað« nr. 2 1975. Hann, ið enn eigur hetta blað, kann lesa drúgva grein um, hvussu tað var at selja saltsild til Danmarkar fyrst i triati árunum uttan góðskuváttan.

Vit prenta her litlan

2. partur

Orð! Jan Müller

Myndir: Margretha Olsen og Jan Müller

greinastubba úr greinini, sum tá stóð i Eyganum.

Snýttir upp um bæði oyru

»Vit vóru fleiri, sum av og á royndu at selja nakað av fjarðasild til Danmarkar. Teir vildu fegnir hava sildina, men mangan vórðu vit sviknir og harafturat snýttir, tí vit fingi ikki neyðturvuliga vrakaraváttan. I hesum árinum keyptu danir serliga sild úr Íslandi, Noregi og Hollandi. Úr Hollandi keyptu teir stórar nøgdir av 10-16 sild fyri 78-80 kr. tunnuna. Hetta var goður prisur fyri smásild i eina tíð, har timalønin ikki var meira enn 76 oyru.

Øll hesi lond høvdu vrakieftirlit og sáttmálabundna sølu av øllum støddum av sild. Vit føroyingar vóru teir einastu, ið noyðdust at selja uttan sáttmála. Keypararnir høvdu sostatt buktina og báðar endarnar. Teir kundu tveita okkum tann pris, teimum lysti, og hann var mangan so lágur, at tað var einku høpi.

Sum dømi kann eg nevna, at i 1933 stóð hvør vik á tremur við stórarí sild, og eg saltaði uppi 120 tunnur av støddini 5 til kg.

Av tí, at eg hevði verið so illa royndur, sendi eg trimum keyparum 20 tunnur til hvønn. Allar 120 tunnurnar vóru eins væl hagreiddar. Avrokningarnar vóru sera

ymiskar. Tann fyrsta segði, at sildin var frálíka góð og gav mær 72 kr. fyri tunnuna. Hann vildi fegin keypa restina fyri sama pris. Hetta var jú sera goður prisur i eina tíð, tá daglønin var ikki meira enn 8 kr.

Annar keyparin gav mær einans 28 kr. fyri tunnuna, og legði aftrat, at sildin var bæði smá og ring.

Triði gav mær 1,25 kr. — eina krónu og fimm og tjúgu oyru — fyri tunnuna og gramdi seg um, at sildin var spilt og tí ikki eignaði seg til mannafeði. Eg gavst kortini ikki so, men læt málið kanna, og fekk at vita, at sildin varð skorin til gaffilbitar og meginparturin varð seldur til Føroya. Eg var tó uppkastadur, tí eg kundi ikki leggja fram vrakaraváttan, og eitt sakarmál kundi ikki fremjast uttan góðskuváttan.

Nú sendi eg so tær 60 tunnurnar, sum eftir vóru, til hin fyrsta keyparan, men tá bar ikki til. Teir mundu hava stungið høvðina saman, og eg fekk bert 28 kr. fyri tunnuna og eina viðmerking um, at sildin var bæði smá og ring. Hetta var sjálvandi ráfasta lygn. So varð ikki saltað sild i fleiri ár.

Arini gingu, og sildin helt fram við at svimja fyri kjallaradurum hjá vágvingum og fór aftur i havið.

— Hvussu stórar heldur tú hasar sildatorvurnar mundu

Ein fegin Jørgen Olsen og ein nøgður Stig Rasmussen.

vera?

— Eg sá torvur so stórar, at eg vil meta tær til upp i 6-7 kilometrar langar. Og slíkar torvur eru uppá milliðir av tonsum, siga konir menn. Eg sá heldur ikki bert eina torvu av slíkar stódd. Alt havið gekk livandi av stórarí havsild. Men eg kundi so einki gera við tað.

— Royndi tú ikki sjálvur at veiða havsild og selja hana?

— Tað gjørdi eg. Men eingin vildi keypa sildina, fyri nakran pris uttan góðskuváttan.

Fyri at hon kundi metast sum haldgóð matvøra, so mátti hon hava bláa stemplið frá vrakarastovninum. Men henda sild var ikki undir vrakarastovninum. Eg heitti á politikararnar um at fáa sildina undir vrakarastovnin, men har hendi einki.

Vit fiskaðu av og á nøkur tons, sum vit sluppu av við til teir á Gørdunum og til Jaspur Hjelm. Tað hendi eisini mangan, at norskir linubátar og skotskir við komu inn á Vág at keypa sild til agn. Norðmenninir dámdu altíð betri feska sild við øllum sinum friskeika, fíti og glansi enn ta uppturkaðu norsku rognisildina, sum var fryst um várið, tí hon innihelt sjáldan meira enn 8-12% fiti- evni, meðan tann føroyska summarsildin vanliga hevði 22-24% fitiinnihald.

Tað var fyri tað mesta hesa norsku raksild teir føroysku reiðararnir keyptu til sluppinar. Teir kundu næstan tað sama krøkt seið uppá húkarnar sum hesa uppturkaðu raksild úr Noregi. Reiðararnir keyptu i hundr- aðvis av tonsum úr Noregi uttan at spyrja um fitiinnihaldið. Bert sildin var norsk, so var alt i lagi. Tann norska sildin, sum kom upp til 14% fiti evni, varð oftast saltað og útflutt sum saltsild fyri góðan pris. Ti longu tá høvdu flest øll lond tikið sildina inn undir vrakarastovnin.

Tað, sum mest forbitraði meg øll tríati árin, sigur Jørgen víðari, var nátt eftir nátt at liggja og siggja alla hesa stóru sild inni á firðinum og ikki kunna útnýtta alt hetta stóra ríkidømi, sum svam fyri durinum i eina hungurstíð, meðan allur heimurin rópti eftir sild, men bara liggja og gera nyttuleysar kanningar og siggja milli- ónavirði fara aftur i havið ár eftir ár. I staðin fyri at kunna selt sildina uppá vrakaraváttan fyri fastan pris, aðrenn hon fór av landinum. Ti mátti eg lata meg noyða at liggja og gera kanningar av sildagongdini nátt eftir nátt, tí onga vørðsins nyttu uttan bara harm!

Tá var einki til hindurs at fáa nærsagt so nógv sild sum ein ynskti. Og serliga um

Her sæst Litla Dimun. Sunnanfyri oynna kom havsildin inn móti Suðuroynni.

Aftaná slíkar stillar solskinsdagar var Jørgen vissur i, at havsildin fór at ko ma inn á fjørðin